

University of Groningen

Werkplaatsconcept in de praktijk

Koopman, Gerrie; Elerie, Hans; Meijles, Erik

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2009

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Koopman, G., Elerie, H., & Meijles, E. (2009). Werkplaatsconcept in de praktijk.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

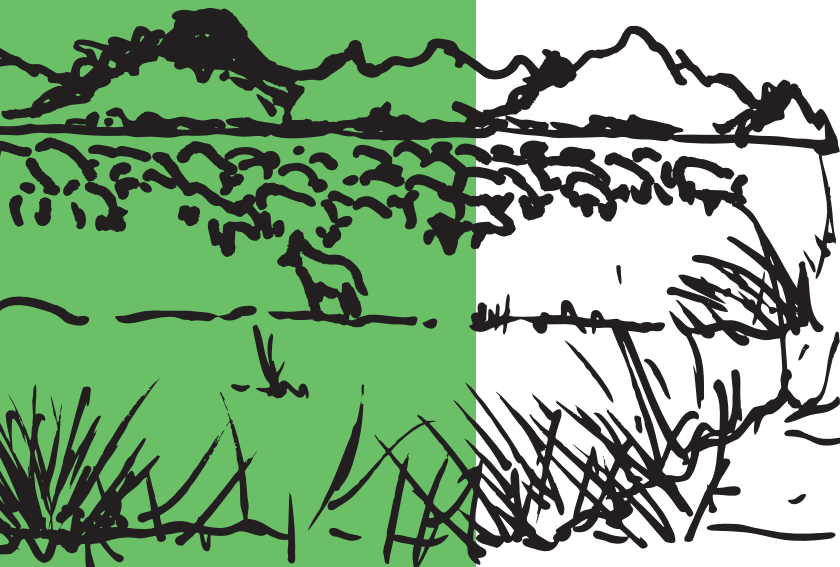
Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Werkplaatsconcept in de praktijk

Deze brochure is

geschreven in het kader van de afronding van het project Biografie van het water. Dit was een zogenaamd RIGO-project (stimuleringsbudget van Ministerie van LNV: Regeling Innovatie Groen Onderwijs). Binnen het project is als experiment het werkplaatsconcept als innovatief onderwijsmodel gehanteerd. Doel van deze brochure is om de werkplaats voor een brede doelgroep te verhelderen: hoe werkt het en vooral: hoe werkt het in de praktijk? Vanuit de ervaringen van een docent (Hogeschool Van Hall Larenstein) en van een opdrachtgever (project Biografie van het water), wordt de werkplaats als concept hieronder beschreven. Deze ervaringen hebben een bredere scope dan alleen het project Biografie van het water. In de brochure wordt vooral ingezoomd op een (tussentijdse) evaluatie van het werkplaatsconcept.

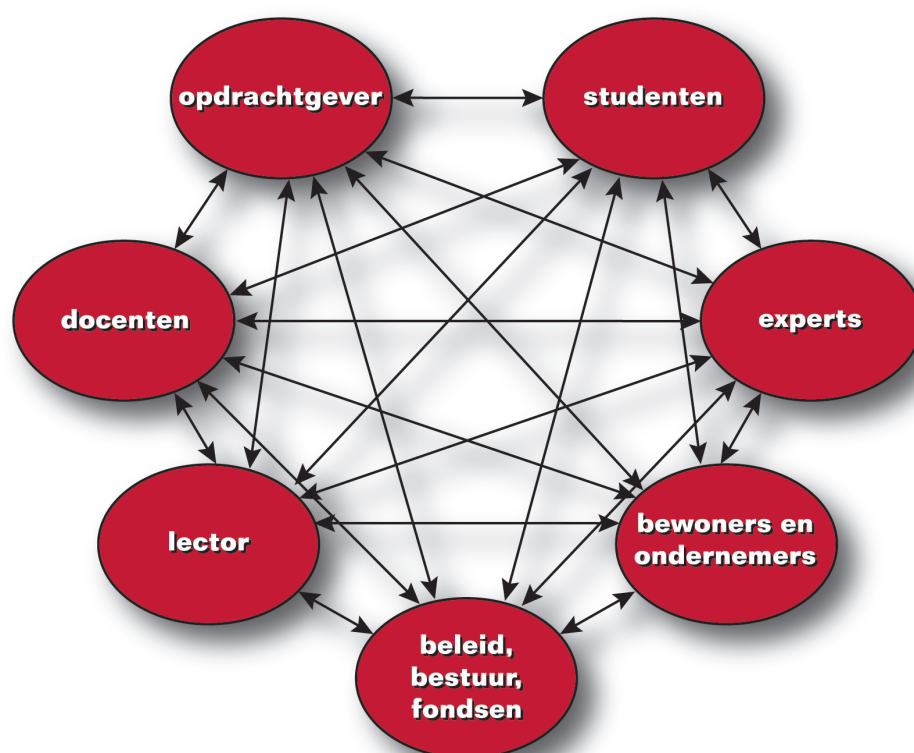

DE KIEM VAN DE WERKPLAATS

Het werkplaatsconcept is geboren in Annerveenschekanaal. Deze Drentse veenkolonie ligt aan het Grevelingkanaal die parallel loopt aan de provinciegrens met Groningen. In zijn glorietijd vormde het kanaal de slagader in het veenkoloniale kanalenstelsel. Na een onderzoek van de Commissie Hoekstra in 2001 naar de problemen van de streek en de mogelijke oplossingen, hebben de betrokken overheden de 'Agenda voor de Veenkoloniën' opgesteld. Daarin werd een nieuwe koers voor de regio uitgezet, vertaald in concrete projecten. Hoog op de agenda stond het herstel en de functieversterking van de veenkoloniale waterwegen. Nog steeds vormt het kanalenstelsel de basisstructuur van het veenkoloniale landschap en voor de bewoners langs het Grevelingkanaal vormt het 'daip' (Gronings voor diep of kanaal) de ruggengraat van hun mentale landschap. Op lokaal niveau vereiste deze revitalisering van het kanalenstelsel een creatief proces. Zo ontstond vanuit de BOKD (vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe) het idee van een 'identiteitswerkplaats'. Een plek in het dorp, waar bewoners, ondersteund door experts en overheid, concreet aan de slag konden gaan met de toekomst van hun eigen leefomgeving.

WERKPLAATS: CONCEPTUEEL EN FYSIEK

Het idee van een identiteitswerkplaats werd opgepikt door het Lectoraat Plattelandsvernieuwing (lector Willem Foorthuis) van de Hogeschool Van Hall Larenstein. In 2004 werd de werkplaatsgedachte vanuit het lectoraat als RIGO-project uitgewerkt en naar een innovatief onderwijsmodel omgebogen onder de titel "Werkplaats voor Plattelandsvernieuwing". Belangrijk doel was de inbedding van het HBO-onderwijs in de samenleving door vanuit de min of meer besloten onderwijswereld binnen het hogeschoolgebouw te 'verhuizen' naar een didactische werkplaats in het werkveld. In het projectvoorstel lezen we: "studenten en docenten zullen worden ondergedompeld in een praktijksituatie, waarin zij beiden leren de zijn. Docenten brengen daarbij hun kennis in, maar toetsen deze voortdurend aan de dagelijkse praktijk, waarbij ze gekoppeld worden aan experts op de diverse gebieden. Studenten en docenten worden in werksituaties in contact gebracht met

Schematisch weergegeven voorbeelden van kruisbestuuring in het werkplaatsconcept

inspirerende krachten uit de ontwerpende disciplines, met denkers en plattelands-vernieuwers uit de werkelijkheid.”

Het werkplaatsconcept is dus primair een didactisch principe; een leersituatie in een leefomgeving van een beleidsregio met veel lagen waarbij verschillende kruisbestuivingen plaatsvinden (schema).

Voorwaarde voor het werkplaatsconcept is dat er zoveel mogelijk gewerkt wordt op plekken ‘waar het gebeurt’. Ideaal is een centraal gelegen en goed uitgeruste werkplaats die als kristallisatiepunt voor een desbetreffende regio fungeert.

De eerste ‘fysieke’ werkplaats werd gevestigd in Annerveenschekanaal waarbij de werkplaatsgedachte direct werd gekoppeld aan een participatief omgevingsplan voor Annerveenschekanaal en Eexterveenschekanaal. De gemeente Aa en Hunze was hier de opdrachtgever van het Belvédèreproject DAIP. Het project beoogde zo in te spelen op het revitaliseringsprogramma van Van turfvaart naar toervaart en daarnaast een ruimtelijke visie te ontwikkelen als basis voor een intergemeentelijk bestemmingsplan van de gemeenten Aa en Hunze en Veendam. De werkplaats werd gevestigd in een leegstaand gebouwencomplex van de Hervormde kerk in Annerveenschekanaal. Hier werkten studenten, docenten en praktijkdeskundigen samen met bewoners en gemeente, raakten zo vertrouwd met het Belvédère gedachtegoed en vertaalden dat in een cultuurhistorische ontwikkelingskaart. In augustus 2004 werd met de activiteiten van de werkplaats begonnen. Na de afronding van het project DAIP volgden nog vele andere projecten in de regio zoals een dorpsvisie voor Gasselternijveen en een plattelandsvisie voor de gemeente Aa en Hunze. Meer recent hebben verschillende elkaar opvolgende studentengroepen meegewerkt aan onderwijsleerprojecten in het kader van de Biografie van de Drentse Aa.

ERVARING VANUIT ANNERVEENSCHEKANAAL

In de werkplaats van Annerveenschekanaal is inmiddels veel ervaring opgedaan met het werkplaatsconcept. Doordat studenten al lerende in de praktijk werken, maken ze op een indringende manier kennis met de actuele problematiek van het landelijke gebied. Complexe begrippen als leefomgeving en leefbaarheid krijgen zo een concrete inhoud en de student krijgt een scherper inzicht in de actuele veranderingsprocessen op het lokaal en regionaal niveau. In de loop van de tijd werkten studenten en docenten van verschillende opleidingen aan de projecten. Enerzijds gericht op de eigen specialisatie, maar anderzijds ook in samenwerking met studenten en docenten van de andere opleidingen. Op deze manier maakten studenten kennis met hun eigen positie en rol in een breder werkveld.

Binnen het werkplaatsconcept hebben de projectgroepen een zelforganiserende en plannende taak. Hierbij worden de studenten ondersteund door externe experts en docenten. Afhankelijk van het project leven en werken de groepen enkele dagen, weken of soms maanden op de werkplaats in combinatie met de onderzoekslocatie. In deze veldwerkperiode communiceren en werken ze intensief met bewoners, beleidsmakers en de experts. Docenten sturen de groepsprocessen en begeleiden in het leerproces. Omgekeerd is het ook zo dat de opdrachtgevers vanuit beleid of onderzoek een duidelijk belang hebben bij hun betrokkenheid in het werkplaatsconcept. Zij hopen dat de onderwijsleerprojecten kennis en inzichten opleveren die zij kunnen verwerken in beleid of onderzoek. Gebleken is dat studenten net even wat anders tegen de opgave aankijken en dat ze minder vast zitten aan de standaardoplossingen. Zij vinden soms creatieve oplossingen voor problemen die aanvullend zijn op de reeds bestaande methodieken. Dit kwam onder andere tot uiting bij de ontwikkeling van een ‘mental map’ door een studentengroep van de opleiding Tuin- & Landschapsinrichting in het kader van het project DAIP.

Ontwerpatelier met bewoners in de werkplaats te Annerveenschekanaal

Gemiddeld gesproken zijn zowel het werkveld als de betrokken experts tevreden over de tot nu toe geleverde resultaten binnen de projecten. Doordat er de afgelopen tijd veel publiciteit is besteed aan de werkplaats is ook buiten de Hogeschool Van Hall Larenstein de werkplaats een groot succes geworden. De publiciteit heeft geleid tot een overvloed aan aangeboden projecten en verzoeken tot participatie vanuit onderwijsinstellingen en bedrijven. Op 11 december 2008 is een contract getekend om de werkplaats nog breder neer te zetten, gekoppeld aan de Agenda voor de Veenkoloniën. De ondertekening vond plaats door twee universiteiten, drie hogescholen, een MBO-instelling, het ministerie van LNV en de Agenda voor de Veenkoloniën, waarin negen gemeentes, twee provincies en twee waterschappen participeren. Ambities genoeg!

Op het institutionele niveau is het werkplaatsconcept weliswaar een succes en gaan de ontwikkelingen in snel tempo door, maar in de uitvoering heeft de Hogeschool Van Hall Larenstein moeite om deze tendens bij te houden. Het werkplaatsconcept vraagt om een flexibele organisatie, die inspeelt op actuele vragen vanuit het werkveld. Dat vraagt om een andere instelling van bestuur, docenten en studenten. Gebleken is dat het wel of niet kunnen inzetten van studenten sterk afhankelijk is van het enthousiasme en de flexibiliteit van de individuele docent. Docenten in het hoger onderwijs zijn gewend om individueel te werken. Het werkplaatsconcept vraagt om een andere houding. Docenten zouden op creatieve manier de nieuwe projecten in de opleidingen moeten implementeren en deze vervolgens vertalen in uitvoerbare onderwijselementen. Dit betekent dat ze hun geijkte paden moeten verlaten en in overleg moeten met de coördinatoren van de werkplaats, maar ook met collega's binnen het eigen vakgebied, van andere opleidingen, van andere locaties en zelfs met collega's van andere onderwijsinstellingen.

Binnen de werkplaats zijn tot dusver alle locaties van Van Hall Larenstein actief geweest. Zowel Deventer (nu Wageningen), Velp als Leeuwarden, hebben inmiddels deelprojecten binnen de werkplaats uitgevoerd, hetzij in de vorm van modules, als stage, als werkervaringsplaats, als minor of als afstudeerproject. Hierdoor is ook een betere samenwerking ontstaan tussen de verschillende locaties en tussen de verschillende opleidingen. De praktijkopdrachten vanuit de werkplaats vereisen vaak de inzet van verschillende vakdisciplines en dat vereist weer een intensieve communicatie tussen de verschillende opleidingen. Zo werd in het project DAIP het zogenaamde belevingsonderzoek uitgevoerd door studenten van de

opleiding Plattelandsvernieuwing en de daarop gebaseerde verbeelding en visievorming door een studentengroep van de opleiding Tuin- & Landschapsinrichting. Studenten en docenten worden zo binnen de werkplaats gedwongen om over de schutting van hun eigen vakgebied te kijken en samen te werken met andere disciplines.

HET WERKPLAATSCONCEPT EN DE BIOGRAFIE

Sinds 2005 participeert de Hogeschool Van Hall Larenstein in projectonderdelen van het omvangrijke project Biografie van de Drentse Aa van NWO-BBO (Hans Elerie en Theo Spek). Hierbij wordt op alle fronten het werkplaatsconcept nagestreefd, al dan niet met de fysieke werkplaats te Annerveenschekanaal als uitvalsbasis. Deelnemende studenten aan de minor Archeologie en Cultuurlandschap onderzochten bijvoorbeeld de relatie van bewoners met veldnamen met betrekking tot hun leefomgeving. Op een ander niveau brachten studenten in de module 'Cultuurhistorie in het (dorps)landschap' de veldnamen in en rond het Evertsbos in kaart (2006) en de veldnamen gerelateerd aan alle veentjes in het gebied van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentse Aa (2007). Naast de namen en hun betekenis werden ook de verhalen, anekdotes en legenden van de 'plekken' geïnventariseerd via interviews met bewoners en veldnaamdeskundigen.

Vanaf medio 2006 was voor Van Hall Larenstein het RIGO-project 'Biografie van het water' de leidraad voor het initiëren van werkplaatsprojecten. Dit onderdeel van de Biografie van de Drentse Aa had als doel om de beleidspraktijken van het water- en natuurbeheer te koppelen aan de kennisvelden ecologie, cultuurhistorie en landschap, uiteindelijk leidend tot een integrale visie op het toekomstig waterbeheer in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap. In de 'Biografie van het water' werd nauw samengewerkt met experts van Waterschap Hunze en Aa's.

In divers samengestelde groepen en op verschillende niveaus werd gewerkt aan onderdelen van de 'Biografie van het water' en werden veel nieuwe ervaringen opgedaan. In de vorm van minors werden voor verschillende deelgebieden van het stroomgebied visies uitgewerkt, met wisselende accenten op de bodemdiversiteit, de cultuurhistorie, het watersysteem of de ontwikkelingsgeschiedenis van het

Eindexcursie minorgroep visievorming waterbeheer Eexterveld
(Foto: G. Koopman)

Nellie Kuit en Renske Duim tijdens een expert-velddag
(Foto: G. Koopman)

landschap. Daarnaast hebben verschillende studenten hun afstudeerproject verbonden aan de Biografie van het water.

KRITISCHE BLIK VAN DE OPDRACHTGEVER

Een van de belangrijkste uitgangspunten van de werkplaatsgedachte is om de studenten te confronteren met de lopende praktijken en veranderingen in een bepaalde regio. In dat proces heeft men te maken met verschillende opdrachtgevers met eigen belangen in de leerprojecten die door studenten worden opgepakt en uitgevoerd. In de werkplaats van Annerveenschekanaal werd zo ervaring opgedaan met opdrachtgevers uit de wereld van beleid, onderzoek en bewonersbelangen. In het maatschappelijke veld overlappen de verschillende praktijken elkaar, maar het moet duidelijk zijn dat ieder een eigen invulling geeft aan zijn rol als opdrachtgever. Omdat deze rol van prominent belang is in het werkplaatsconcept, is hieronder een evaluatie weergegeven door de bril van de opdrachtgever.

BELEID

Het beleid, in de meest brede zin, vormt de belangrijkste opdrachtgever. Voor wat betreft het opdrachtgeverschap werd ervaring opgedaan met verschillende gemeenten en het waterschap Hunze en Aa's. Bij deze opdrachtgevers is een onderwijsleerproject geslaagd als het resultaten oplevert die in het beleid geïmplementeerd kunnen worden. Dat vereist een heldere probleem- of projectdefinitie die kan worden vertaald in hapklare en aansprekende opdrachten van een onderwijsleerproject of minor. Belangrijk in het voortraject is een goed samenspel tussen opdrachtgever, externe deskundigen en betrokken leerkrachten.

BEWONERS

Bewonersparticipatie vormt in het gebiedsgerichte beleid een belangrijke doelstelling. Het project DAIP dat in Annerveenschekanaal werd uitgevoerd vormt een mooi voorbeeld van een dorpsomgevingsplan met een cultuurhistorische component dat inspeelde op het veenkoloniale ontwikkelingsproject Van turfvaart naar

Bodemonderzoek Anlooër diepe afstudeeronderzoek
Nellie Kuit en Renske Duijm
(Foto: G. Koopman)

Toervaart. Bij bewonersparticipatie, in wat voor vorm dan ook, is het van belang dat het dorp zijn ideeën en visie kan terugvinden in het uiteindelijke plan dat op een hoger schaalniveau wordt uitgevoerd. Over het algemeen zijn studenten enthousiast om mee te werken met dergelijke planvorming van onderop. Het brengt hen in direct contact met het landelijk gebied als leefomgeving en dit nodigt uit tot een integrale denkwijze. Dankzij een Belvédèrebijdrage kon in dit project ook

professionele ondersteuning worden ingeschakeld waardoor de visievorming op een 'beleidsrelevante' manier kon worden uitgewerkt.

Een probleem dat zich bij een participatieve benadering kan voordoen is de afstemming van beide agenda's: de vrijwilliger die alles in zijn vrije tijd moet doen en de strakke agenda van onderwijsleerprojecten. Bovendien is er bij vrijwilligers qua motivatie vaak sprake van een beperkte spanningsboog. Ook in het project DAIP heeft dit voor spanning gezorgd omdat er meestal geen ruimte was voor meerwerk bij conflictsituaties of onvoorziene vertragingen.

Kick off bijeenkomst voor veentjesonderzoek in werkplaats Annerveenschekanaal
(Foto: G. Koopman)

ONDERZOEK

Onderzoeksprogramma's die geen directe relatie hebben met onderwijsinstellingen kunnen soms behoefte hebben aan onderwijsleerprojecten om zo hun kennisvergaring uit te breiden. Voorwaarde is wel dat de kennisuitwisseling voor beide partijen iets oplevert: voor de onderzoekers een groter databestand en voor de studenten een aantrekkelijke leerervaring met vakmensen uit de praktijk. In het project Biografie van de Drentse Aa van NWO-BBO zit een aantal modules waarin veldkennis van bewoners en lokale kenners moet worden verzameld. Dergelijke opdrachten kunnen in de vorm van een leerproject worden uitgevoerd en kunnen bij een goede begeleiding van onderwijskrachten en onderzoekers een bevredigend resultaat opleveren voor beide partijen. Het werken in grotere groepen met een efficiënte begeleiding en organisatie heeft als voordeel dat in een vrij korte tijd veel veldkennis kan worden vergaard die later kan worden verwerkt in het onderzoek. Belangrijk in dit verband is de digitale archivering waarbij het materiaal op een toegankelijke manier beschikbaar is en eenvoudig gekoppeld kan worden aan GIS-bestanden. Deze digitale vaardigheden van het moderne onderwijs kunnen de opdrachtgevers een duidelijk voordeel opleveren. In de participatieve Veldnamen module werd hiervan het meest geprofitteerd

Op een hoger analyseniveau en in kleiner verband kunnen aan ouderejaars in het kader van hun afstuderen aansprekende en leerzame leeropdrachten worden uitgewerkt. Zo werd in het kader van de 'watermodule' (Biografie van het water) opdracht gegeven voor het vergaren van kennis van een aantal bovenlopen in het stroomgebied, met wisselende accenten waarbij de ene keer de nadruk lag op de bodemdiversiteit, de andere keer op cultuurhistorie en het watersysteem. Ook deze deelonderzoeken hebben een substantiële bijdrage geleverd aan de database voor de Biografie van de Drentse Aa.

EVALUATIE

Het RIGO-project Biografie van het water werd binnen de Biografie van de Drentse Aa opgezet als een experiment. Het project had twee opdrachtgevers: het waterschap Hunze en Aa's en het NWO-BBO project Biografie van de Drentse Aa.

Over het algemeen waren de studenten enthousiast en gemotiveerd en hebben aangegeven dat ze veel van hun onderdeel in het project hebben geleerd. Ook bij de opdrachtgevers werd het project als zinvol ervaren. Een aantal studenten heeft zich zelfs in het verdere verloop van hun studietoets laten inspireren door onderwerpen als landschap en cultuurhistorie.

Dat neemt niet weg dat we tijdens de uitvoering tegen een aantal problemen zijn aangelopen en dat de uiteindelijke resultaten van een wisselend niveau waren. Voor het vervolg van het hanteren van het werkplaatsconcept zullen we daar lering uit moeten trekken.

Hier volgt een opsomming van de belangrijkste knelpunten:

- De begeleiding en de input vanuit de opdrachtgever kan beter. Vooral bij de introductie moet meer tijd worden gestoken in kennisoverdracht omdat de noodzakelijke basiskennis die noodzakelijk voor het uitvoeren van de opdracht bij studenten niet altijd toereikend is.
- De kennisuitwisseling kwam niet altijd goed uit de verf en zal in beide richtingen consequenter gestructureerd moeten worden.

Kaartenonderzoek in relatie tot veentjesproject in boerderij Staatsbosbeheer Oudemolen
(Foto: G. Koopman)

- Vanuit het onderwijs werd in de verschillende deelstudies de agendering nogal eens veranderd; dat is lastig in participatieve processen maar kan soms ook problemen opleveren voor de opdrachtgever.
- Literatuuronderzoek en bronnenonderzoek waren te vaak een zwak punt.
- Vaak zijn er (te) grote verschillen in talent bij studenten.
- Adviezen van experts worden niet altijd opgevolgd.
- Communicatie tussen opdrachtgever en begeleidende leerkrachten kan beter.
- Er is nog te weinig gebruik gemaakt van de complementariteit van onderzoek en ontwerp, met name bij de visievorming.

OPLOSSINGEN

Ondanks deze verbeterpunten blijft het werkplaatsconcept een krachtig en innovatief instrument om het onderwijs te confronteren met actuele plattelandspraktijken in beleid, onderzoek en burgerparticipatie. Het werkplaatsconcept leent zich goed voor het werken in groepen en kan voor opdrachtgevers interessant zijn om in relatief korte tijd veel kennis te verzamelen.

Er zijn twee belangrijke zaken die in het vervolg van het werkplaatsconcept verbeterd kunnen worden. In de eerste plaats moet gekeken worden naar een betere samenwerking tussen de opleidingen binnen de Hogeschool Van Hall Larenstein. De werkplaats kan dan ook een leerschool worden voor interdisciplinair samenwerking, een ervaring die goed van pas zal komen in de toekomstige werkpraktijk van de studenten. Bij deze 'interinstitutionele' samenwerking zou het lectoraat plattelandsvernieuwing een belangrijke rol moeten spelen. Het lectoraat zou zich sowieso moeten bezinnen op haar toekomstige rol bij de oplossing van bovengenoemde knelpunten. Zij nodigen uit tot een verbetering van het werkplaatsconcept door:

Een effectievere inzet van experts. Die niet alleen meelopen met excursies maar ook worden ingezet bij de opzet en uitwerking van het programma en beschikbaar zijn als gastdocent in de beginfase. Daarnaast zouden zij ook een kritische rol moeten spelen in het opkrikken van concept tot gebruiksvriendelijk eindproduct.

De visievorming werd in bijna alle modules een moeilijke opgave gevonden en leidde niet altijd tot een bevredigend resultaat. Het is belangrijk dat in dit afsluitende onderdeel van de verslaglegging, dat vooral voor beleidsmakers en beheersinstellingen zo belangrijk is, de experts en opdrachtgevers efficiënt worden ingezet.

CONCLUSIE

Het experiment van het werkplaatsconcept is door de bank genomen geslaagd maar vraagt bij een duurzamere inbedding om een aantal aanpassingen en aanscherpingen. Drie zaken genieten prioriteit: De betrokken onderwijsinstellingen zullen in hun lesprogramma's meer ruimte en flexibiliteit moeten creëren om effectiever in te spelen op het fenomeen 'werkplaats'.

Expert-excursie ter voorbereiding van veentjesproject bij Voorste Veen Gasteren
(Foto: G. Koopman)

Veldwerk veentjesonderzoek
(Foto: G. Koopman)

De rol van de experts moet opnieuw bekeken worden vanuit het oogpunt van kennisoverdracht en kennisvergaring. Bij de uitwerking van een werkplaatsproject zal van tevoren de behoefte aan expertise moeten worden vastgesteld. Bij het aantrekken van doorgewinterde experts zou ook eens gedacht kunnen worden aan de nieuwe golf van 'deskundige' pensionado's.

En tenslotte zou het lectoraat plattelandsvernieuwing op een meer concrete manier betrokken moeten worden bij de interne en externe intergratie op de werkvloer van de werkplaats.

Tenslotte willen we deze brochure eindigen met een citaat van 'Artefact', een groep van enthousiaste landschapsarchitecten in spe:

"Afgelopen tien weken hebben wij intensief met z'n achten aan het veldnamenproject gewerkt. Het was voor ons leerzaam het landschap op deze manier te benaderen. Toen wij begonnen in Gasteren zagen wij veldnamen als een aparte laag van betekenissen boven het landschap hangen. Een unieke mentale wereld die door bewoners en grondgebruikers aan percelen en plekken in hun leefomgeving werd toegekend. In de loop van ons onderzoek kwamen wij er echter achter dat er een duidelijke rationaliteit achter die chaos van betekenissen schuil ging die verwijzen naar ecologische samenhangen en de historische gebruiksmogelijkheden van het dorpslandschap. Met veel plezier hebben we het dorpslandschap van Gasteren op deze manier uitgeplozen. We vonden het vooral ook leuk om zo direct met de bewoners van Gasteren in contact te komen."

Uit : De Taal van het landschap. Projectgroep Artefact Van Hall Larenstein; Velp 2006

Biografie van het Anlooërdeepje

Al sinds jaar en dag is het Anlooërdeepje favoriet bij de doorsnee wandelaar. Met zijn lommerrijke houtwallencasco en diepe insnijding bij het dorp biedt dit het 'lopen' in alle seizoenen de garantie voor een mooie afwisselende wandeling. Maar niet alleen bij de recreant scoort het bescheiden bovenloopje, ook sommige wetenschappers worden geprikkeld door het grillige loopje en de merkwaardige vormen van het beekdal. In een beekdal met zulke opvallende reliëfvormen mag je ook een grote bodemdiversiteit verwachten, die op zich weer een gradiënt oplevert die interessant zou kunnen zijn voor nieuwe vormen van natuurbeheer. Met deze korte maar heldere vraagstelling werden studenten Renske Duijm en Nellie Kuit het veld ingestuurd.

Anlooërdeepje rond 1800

Het afstudeerrapport van beide studenten behoort ongetwijfeld tot een van de meest succesvolle afstudeeropdrachten van de Biografie van het water. Het mes snijdt in dit soort gevallen meestal aan twee kanten: de studenten waren tevreden over de leerzame begeleiding van docenten en experts en de opdrachtgever kreeg wat hij wilde. Uit het proces van de totstandkoming kan lering worden getrokken voor toekomstige afstudeeropdrachten in het kader van het werkplaatsconcept.

De fysieke werkplaats werd in dit geval verplaatst naar het onderzoeksgebied zelf waar een dag intensieve veldverkenning werd verricht met vier experts van verschillende pluimage. Tijdens de eerste veldverkenningen ontspan zich tussen de experts een levendige discussie over de aanpak waardoor de studenten als het ware werden meegetrokken in de aanscherping van hun onderzoeksopdracht. Deze kritische onderzoekshouding en het steeds wisselende perspectief hebben die dag ongetwijfeld bijgedragen aan de motivatie van de jonge onderzoeksters.

Door hun interactieve opstelling zochten zij ook tijdens hun veldonderzoek op gepaste momenten het contact met hun begeleiders. Via een viertal raaien en vele tientallen boringen wisten zij op overtuigende wijze de bodemkundige variatie van

het beekdal in beeld te brengen. En dat met een detaillering die je op geen enkele bodemkaart aantreft maar die wel van belang is voor een natuurbeheer op maat. Ook de presentatie van hun onderzoek was van een professioneel niveau: toegankelijk, helder en controleerbaar. Helaas kon de werkplaats op het moment van de visievorming niet beschikken over een ecooloog die wellicht wat meer diepgang had kunnen aanbrengen op een toekomstige beheersvisie.

Grondboring langs het Anlooërdiepje

Veentjes in het Nationaal Landschap Drentsche Aa

Van begin februari tot half april 2007 volgden tien studenten van de opleiding Plattelandsvernieuwing de module 'Cultuurhistorie in het (dorps)landschap'. Deze onderwijsmodule bestond uit drie zogenaamde leertaken. Leertaak 1 was een oriëntatie/analyseopdracht, waarbij de projectdocumenten van het NWO-BBO project Biografie van de Drentse Aa en het projectplan van de Biografie van het water door de studenten werden geanalyseerd. Leertaak 2 bestond uit een verdiepende theorietaak rond het begrip cultuurhistorie en historisch onderzoek. Leertaak 3 was een integrale opdracht als onderdeel van het project Biografie van het water. Opdracht aan de studenten was om alle veentjes binnen de grenzen van het Nationaal Landschap Drentsche Aa in kaart te brengen, te benoemen en te beschrijven. Tevens om bestaande informatie over de veentjes te achterhalen en om nieuwe informatie via interviews met regionale en lokale kenners boven tafel te halen. Als definitie voor een veentje (of 'veentie' zoals de Drenten zeggen) werd gehanteerd: alle natuurlijk gevormde geïsoleerde laagten in het landschap die met water en/of veen zijn gevuld.

Alle veentjes, ook de verdwenen exemplaren, werden onder de loop genomen. In totaal zijn 77 veentjes binnen de grenzen van het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa gelokaliseerd. In duo's hadden de studenten een of meer verschillende dorpsgebieden onder hun hoede. De informatie werd verzameld door kaarten te bestuderen, literatuurbronnen te raadplegen, veldwerk, interviews en door archiefonderzoek. Tijdens de veldbezoeken is elk veentje beschreven en gefotografeerd. Veentjes hebben een eigen identiteit; dit wordt bevestigd doordat bijna elk exemplaar een eigen specifieke (veld)naam heeft.

Om het gebruik van de veentjes, maar vooral de verhalen erachter (de betekenis van de veentjes voor de mensen) in beeld te krijgen, werden excursies gehouden met experts en interviews gehouden met diverse regionale maar vooral lokale kenners; meestal oudere mensen die hun dorpsgebied van haver tot gort kennen (de

Geelbroek
(Foto: G. Koopman)

bewoner als expert). Archiefonderzoek vond plaats via betrokkenheid van de provinciaal historicus van Drenthe. Er vond, conform het werkplaatsconcept, voortdurende interactie plaats tussen experts, studenten, bewoners en opdrachtgever.

De omvangrijke inventarisatie is digitaal vastgelegd. Het aanvankelijke einddoel om te komen tot een visievorming over hoe de veentjes in te passen in toekomstige ontwikkelingen, is minder goed uit de verf gekomen. Om het gebruik van de veentjes, maar vooral de verhalen erachter (de betekenis van de veentjes voor de mensen) in beeld te krijgen, werden excursies gehouden met experts en interviews gehouden met diverse regionale maar vooral lokale kenners; meestal oudere mensen die hun dorpsgebied van haver tot gort kennen (de bewoner als expert). Archiefonderzoek vond plaats via betrokkenheid van de provinciaal historicus van Drenthe. Er vond, conform het werkplaatsconcept, voortdurende interactie plaats tussen experts, studenten, bewoners en opdrachtgever.

De omvangrijke inventarisatie is digitaal vastgelegd. Het aanvankelijke einddoel om te komen tot een visievorming over hoe de veentjes in te passen in toekomstige ontwikkelingen, is minder goed uit de verf gekomen.

**rijksuniversiteit
 groningen**

faculteit ruimtelijke
 wetenschappen

Hogeschool

**VAN HALL
 LARENSTEIN**

ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

WATERSCHAP
Hunze en Aa's

**landbouw, natuur en
 voedselkwaliteit**

rijksdienst voor
 archeologie,
 cultuurlandschap
 en monumenten

ONDER
 NISSUM
 LTUUR
 NIELUM
 SCHAP

Colofon

Auteurs:

Gerrie Koopman
 Hans Elerie

Vormgeving:

Tamara Kaspers

Meer informatie

Voor vragen of meer informatie kunt u terecht bij:

Gerrie Koopman: gerrie.koopman@wur.nl
 Hans Elerie: hans.elerie@wanadoo.nl
 Erik Meijles: e.w.meijles@rug.nl

Deze brochure is onderdeel van een reeks van drie brochures. Samen geven ze een beeld van hoe beleidsontwikkelingen in het Drentse cultuurlandschap samen met landschapsgeschiedenis gebruikt kunnen worden voor een visie op het landschap van de toekomst. De brochures zijn niet alleen bruikbaar voor de Drentse situatie, maar dienen ook als inspiratiebron voor andere landschappen in Nederland. Ze zijn bedoeld voor landschapsbeheerders, ontwerpers, beleidsmakers, maar ook voor docenten en studenten in het hoger onderwijs. De brochures vormen samen een eenheid, maar zijn ook apart leesbaar.

In de brochure “Werkplaatsconcept in de praktijk” wordt uitgelegd hoe onderzoek, onderwijs, beleid en lokale bewoners samen kunnen werken aan landschapsonderzoek. De brochure “Het maken van een landschapsbiografie: over het gebruik van historische kennis voor het toekomstige landschap” geeft handvatten over op welke wijze een integrale landschapsstudie tot stand kan komen. Als laatste geeft de brochure “Van waterbeleid en biografie tot visie?” weer hoe kennis over de ontwikkeling van een landschap een kans vormt voor huidige beleidslijnen en samen geïntegreerd kunnen worden tot een integrale visie. Alle brochures zijn uitgebreid van beeldmateriaal en voorbeelden voorzien.

De brochures zijn geschreven in het kader van het RIGO-project Biografie van het Water. Binnen dit project hebben studenten en docenten van Hogeschool Van Hall Larenstein en de Rijksuniversiteit Groningen samen met experts van Waterschap Hunze en Aa's, de Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe (BOKD) en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) diverse landschapsbiografieën gemaakt voor deelgebieden van de Drentse Aa. Op basis van deze landschapsbiografieën hebben ze vervolgens meerdere visies gemaakt en maatregelen voor watersysteemherstel (realiseren wateropgave) en ter verhoging van landschappelijke kwaliteit geformuleerd. Het project is gesubsidieerd door het ministerie van LNV en waterschap Hunze en Aa's.